

Ο ΔΙΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΟΥ 1830

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΑΛ. ΠΑΛΜΑ — ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ Ι. ΓΕΝΑΤΑ

ΥΠΟ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ Α. ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ

Ι.—Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ νομοθετήματα τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου δὲν δύ-
ναι νὰ συγκριθοῦν ὑπὸ νομοτεχνικὴν ἄποψιν μὲ τὰ νομοθετικὰ ἔργα τῆς ἐπομέ-
νης περιόδου. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐμφανί-
ζεται ἡ πρώτη μετεπαναστατικῶς σοβαρὰ νομοθετικὴ προσπάθεια. Εἰς τὸν τομέα
τοῦτον μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν Ἰονίων νομικῶν, ἰδίως δὲ τοῦ Ἰωάννου
Γενατᾶ¹, διατελέσαντος ἀρχικῶς μέλους τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς, ἀπὸ
δὲ τοῦ Αὐγούστου 1829 Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ θέσει ὁ Γενατᾶς, παραλλήλως πρὸς τὴν φροντίδα
του διὰ τὴν λύσιν ποικίλων περὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης προβλημάτων,
τὰ ὅποια ἦτο ἐπόμενο νὰ ὑπάρχουν εἰς μίαν ἀρτισύστατον πολιτείαν, ἐπέδειξε
καὶ γόνιμον δραστηριότητα περὶ τὴν σύνταξιν διαφόρων νομοσχεδίων.

Ἐκ τῆς ἐξαιρετικῶς πλουσίας καὶ παραγωγικῆς ταύτης νομοθετικῆς ἐργα-
σίας του, θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν κατωτέρω τρία κύρια νομοθετικὰ ἔργα δημοσιευ-
θέντα τὴν 15ην Αὐγούστου 1830.

Ταῦτα εἶναι: α) τὸ «περὶ Διοργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων» ὑπ' ἀριθ. 152
Ψήφισμα, β) ἡ «Πολιτικὴ Διαδικασία» συνταχθεῖσα κατ' ἀπομίμησιν τῆς Γαλ-
λικῆς Δικονομίας² καὶ γ) ἡ «Ἐγκληματικὴ Διαδικασία» κατ' ἐπίδρασιν τῆς Ἰτα-
λικῆς ἐπιστήμης³.

Ἡ ἔκδοσις τῶν νομοθετημάτων τούτων ἔγινεν ἀφορμὴ μεγάλης πολεμικῆς

¹ Περὶ τοῦ Ἰωάννου Γενατᾶ, βλ. Ν. Ι. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ Ἰωάννης Γενατᾶς, εἰς
περιοδικὸν Ἀθηνᾶ, τ. ΝΓ' (1949) καὶ εἰς ἀνάτυπον.

² Γ. ΜΑΟΥΡΕΡ, Ὁ ἐλληνικὸς λαός, τ. Α' (μετάφρ. Εὐστ. Καραστάθη), Ἀθῆναι 1943,
σ. 458.

³ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Βιογραφικὰ Σχεδάρια, τεῦχος Α', Κέρκυρα 1877, σ. 27.
Πρβλ. Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΝ, ἔνθ' ἀν. σ. 309.

ἀσκηθείσης ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτευομένης τὴν Κυβέρνησιν μερίδος. Τὸ περιεχόμενον τῶν σφοδρῶν τούτων ἐπικρίσεων τὸ παρουσιάζει ἐναργῶς ὁ σημαίνων νομικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Χριστόδουλος Κλονάρης, ἔχων τότε τὴν ιδιότητα τοῦ Γραμματέως, δηλαδή τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ἐν τῇ ἐκθέσει του πρὸς τὴν Ε΄ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν Ναυπλίου (1 Αὐγούστου 1832) ¹.

Οὗτος μὲ τὴν χειμαρρῶδη καὶ ὑποβλητικὴν του εὐγλωττίαν ἐπιτίθεται κατὰ τῶν νομοθετικῶν δημιουργημάτων τοῦ Γενατᾶ, ἀποδίδων εἰς μὲν τὸν Ὅργανισμὸν Δικαστηρίων, ὅτι δι' αὐτοῦ «ἡρπάγη ἡ δημοσιότης ἀπὸ τὰ Δικαστήρια· ἡ ψῆφος ἀφαιρέθη ἀπὸ τὰ δύο τρίτα τῶν Δικαστῶν» καὶ ὅτι «ἡ δικαιοσύνη ἔπεν αιχμάλωτος τῆς πολιτικῆς τῆς ἐξουσίας, καὶ ἡ ἐλευθερία, ἡ τιμὴ, ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν ἔγειναν ἔρμαιον τῶν δυνατῶν τῆς ἡμέρας».

Διὰ δὲ τὴν Ἐγκληματικὴν Διαδικασίαν, λέγει ὅτι δι' αὐτῆς μετεβλήθη ἡ δικαιοσύνη «εἰς ἀδελφὴν τῆς Ἀστυνομίας», εἰς τὴν ὁποίαν παρεχώρησε τὰ πρῶτα ἔργα τῆς δημοσίας συνηγορίας (Εἰσαγγελίας), ὅτι ὑποτελεῖς γραμματεῖς ἀνεπλήρωναν τοὺς ἀνακριτὰς» καὶ ὅτι «ἐξηρητημένοι δικασταί, τῶν ὁποίων μάλιστα εἰς μόνον εἶχε δικαίωμα ψήφου, ἔκριναν τοὺς λεγομένους ἐλευθέρους πολίτας, ἐφαρμόζοντες ἀντὶ τοῦ νόμου τὸ δοκοῦν». Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐπικρίνων τὰ νομοθετήματα Κλονάρης ὑπεραμύνεται τῆς ἀντικατασταθείσης προγενεστέρας Ἐγκληματικῆς Διαδικασίας τοῦ Μαΐου τοῦ 1829.

Ἡ Πολιτικὴ Διαδικασία τοῦ Γενατᾶ ἐπικρίνεται ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Κλονάρη, ὡς δημιουργοῦσα βραδύτητα περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικῶν καὶ ὑπέρογκα ἔξοδα, εἰς σημεῖον ὥστε νὰ καταπνίγεται τὸ δίκαιον ὑπὸ τῶν τύπων.

Αἱ ἐπικρίσεις ὅμως τοῦ Κλονάρη, ὡς εἶναι φανερόν, περιορίζονται περισσότερο εἰς τὴν γενικὴν καταγγελίαν τῶν ἀνελευθέρων καὶ ἀπολυταρχικῶν διατάξεων αἱ ὁποῖαι εἶχον παρεντεθῇ εἰς τὰ νομοθετήματα ταῦτα παρὰ εἰς τὴν ὑπὸ αὐστηρῶς νομικὴν ἀποψιν ἐνδελεχῇ κριτικῇ τῶν εἰς αὐτὰ ἀτελειῶν καὶ σφαλμάτων. Εἰς ὅσας δὲ περιπτώσεις ὁ Κλονάρης πειρᾶται τοιαύτην κριτικὴν, ὑποδεικνύων ἀτελείας ἢ ἀτυχεῖς διατάξεις καὶ ἐκθειάζων ἐνίοτε τὰ καταργηθέντα προῖσχύσαντα νομοθετήματα, ἡ ἀξία τῶν δριμυτάτων ἐπικρίσεών του ἐξασθενεῖ κάπως, δημιουργοῦσα τὴν ὑποψίαν τῆς ὑπερβολῆς, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οὗτος δὲν ἦτο ἄμοιρος σχέσεως ὡς πρὸς τὰ ἐπικρινόμενα.

Συγκεκριμένως ἡ προῖσχύσασα τῆς «Ἐγκληματικῆς Διαδικασίας» τοῦ Γενατᾶ Ποινικὴ Δικονομία τοῦ Μαΐου 1829 (τῆς ὁποίας ὑπεραμύνεται ἐν τῇ ἐκθέσει του ὁ Κλονάρης), ὑπῆρξεν ἔργον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Αὕτη συνταχθεῖσα

¹ Βλ. Ἐφημερὶς Ἐθνικὴ, ἀρ. 38 τῆς 27 Αὐγούστου 1832, σ. 201. κ.έ.

κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ γαλλικοῦ δικαίου ὑπῆρξε τόσον ἀτυχὴς εἰς τὴν διατύπωσιν, ὥστε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Μάουρερ «δὲν δύναται τις ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ πρότυπον»¹. Ἐλλειπεν δὲ ἐντελῶς ἐν αὐτῇ ἡ κατηγοροῦσα ἀρχὴ καὶ γενικῶς αὕτη ἀπετέλει ἓν νομοθέτημα ἀνεπαρκὲς διὰ ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, ὥστε καθίστατο ἐπιτακτικὴ ἢ ἀντικατάστασις τῆς². Ὡς πρὸς δὲ τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν καὶ ταύτης ἡ σύνταξις εἶχεν ἀνατεθῇ ἀπὸ τοῦ 1828 εἰς τὸν Κλονάρην, οὗτος ὅμως δὲν ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἐντολὴν ταύτην, ὥστε ἡ κατ' Αὐγούστον 1830 δημοσιευθεῖσα Πολιτικὴ Διαδικασία τοῦ Γενατᾶ, ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον ἐν Ἑλλάδι κώδικα Πολιτικῆς Δικονομίας³.

Πάντα ταῦτα ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Γερουσία μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια δὲν μετερρύνθησε τὸν δικαστικὸν ὀργανισμὸν τοῦ Γενατᾶ⁴, παρὰ τὸ ὅτι ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦντος τότε Κλονάρη τοιοῦτον σχέδιον, δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἀσκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κλονάρη βιαία πολεμικὴ κατὰ τῶν νομοθετικῶν ἔργων τοῦ Γενατᾶ, δὲν εἶχεν ἀπολύτως ὑπὲρ αὐτῆς τὸ προσὸν τῆς ἀμεροληψίας.

Παρὰ ταῦτα ὁ Μάουρερ ἐξετάζων κάπως ἀναλυτικώτερον τὰ ἐν λόγῳ νομοθετήματα, κρίνει ταῦτα ἀυστηρότατα, υἱοθετεῖ δὲ τὰς ὑπὸ τοῦ Κλονάρη διατυπωθείσας κρίσεις, ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀνελευθέρων διατάξεων τούτων, χρησιμοποιοῦν εἰς πλείστας περιπτώσεις αὐτὴν ταύτην τὴν φρασεολογίαν τοῦ τελευταίου⁵.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὰ ἀνωτέρω νομοθετήματα τοῦ Γενατᾶ δὲν ἠδύναντο νὰ διεκδικήσουν προτερήματα ἀριότητος καὶ τελειότητος εἰς τὰς καθ' ἑκάστον διατάξεις των⁶. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἄλλωστε, ὁμολογεῖται καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Γενατᾶν⁷ ὅστις, τονίζων τὴν προσωρινότητα τοῦ Δικαστικοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ τῶν Διαδικασιῶν, ἀναφέρει ὅτι προτίθεται νὰ προβῇ εἰς τὰς δεούσας ἐν καιρῷ μεταρρυθμίσεις.

Ἡ ἀσυνήθης ὅμως ὀξύτης τῶν ἐπικρίσεων δέον ν' ἀποδοθῇ ὅχι τόσον εἰς τὰς ἀτελείας, παραλείψεις ἢ ἀστόχους διατάξεις τὰς ἐνυπαρχούσας εἰς τὰ νομοθε-

¹ Γ. ΜΑΟΥΡΕΡ, ἐνθ' ἀν. σ. 448.

² Γ. ΜΑΟΥΡΕΡ, ἐνθ' ἀν. σ. 450.

³ Γ. ΜΑΟΥΡΕΡ, ἐνθ' ἀν. σ. 455.

⁴ Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος ἀναντιρρήτως ἀπετέλει πρόοδον ἐν σχέσει μὲ τὸ προῖσχύσαν Ψήφισμα τῆς 15 Δεκεμβρίου 1828, καθ' ὅτι δι' αὐτοῦ ἀκριβέστερον ὠργανώθησαν τὰ δικαστήρια. Βλ. Β. Τ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Ἐγχειρίδιον τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας⁶, Α' (Ἀθῆναι, 1905), 33.

⁵ Γ. ΜΑΟΥΡΕΡ, ἐνθ' ἀν. σ. 438 κ.έ.

⁶ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, ἐνθ' ἀν. σ. 33.

⁷ Βλ. κατωτέρω δημοσιευόμενον ἔγγραφον.

τήματα ταῦτα, ἀλλ' εἰς τὸ σύστημα τοῦ «πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ» τὸ ὁποῖον παντὶ σθένει ἐζήτει νὰ ἐπιβάλῃ ὁ Γενατᾶς ¹, διατυπώσας τὰ νομοθετήματα ταῦτα ἔτι ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον λόγῳ τῆς ὁλονὲν ἐντεινομένης πιέσεως τῆς ἀντιπολιτεύσεως ².

Ἡ πλέον ὅμως ἀξιόλογος καὶ ἐμπεριστατωμένη κριτικὴ τῶν νομοθετικῶν τούτων ἔργων εἶχε γίνει πολὺ ἐνωρίτερον ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς νομικοῦ κόμητος Ἀλερίνου Πάλμα ³. Ἐκ τῶν εἰς τὰ διάφορα ἄρθρα ἀναλυτικῶν παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα, ἀντλεῖ βραδύτερον τὰ ἐπιχειρήματά του ὁ Κλονάρης.

¹ Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ἡ Πολιτικὴ Δικαιοσύνη ἐπὶ Καποδίστρια, *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 23 (1948), σ. 478.

² Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, ἐνθ' ἀν. σ. 317.

³ Ἰταλὸς νομομαθής. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, κατεδικάσθη τὴν 13ην Ἀπριλίου 1822 εἰς θάνατον καὶ δήμευσιν τῆς περιουσίας του, κατορθώσας δὲ νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετέσχε τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωσιν, προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του διαδοχικῶς ὡς δικαστὴς καὶ δικηγόρος εἰς τὸ ἀναγεννηθὲν Ἑλληνικὸν Κράτος. Οὕτως ἐμφανίζεται ὡς Πρόεδρος τοῦ Πρωτοκλήτου Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, Πρόεδρος τοῦ Ἑγκληματικοῦ Δικαστηρίου Μεσολογγίου, μέλος τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν κλπ., φθάσας εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρεοπαγίτου, ὡσαύτως δὲ καὶ δικηγόρος εἰς Ἐρμούπολιν.

Ποικίλα εἶναι τὰ δημοσιεύματά του διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας· ἰδίως ὅμως δέον νὰ τονισθῇ ἡ ἀξιόλογος συγγραφικὴ του συμβολὴ εἰς τὸν τομέα τῆς δικαιοσύνης.

Ἐκ τῶν δημοσιευθεισῶν ἢ μεταφρασθεισῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μελετῶν του μοὶ εἶναι γνωστὰ αἱ κάτωθι :

1) «Συλλογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρωτοτύπου καὶ τοῦ ἐκ συνθήκης τῆς Εὐρώπης Δικαιώματος τῶν Ἑθνῶν περὶ τῶν θαλασσίων λειῶν καὶ τῆς οὐδετερότητος, ὑπὸ τοῦ Κόμητος Α. Πάλμα. Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἐκ τῆς ἐν Ὑδρα Τυπογραφίας 1826».

Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν ναύαρχον Ἀνδρέαν Μιαούλην.

2) «Κατήχησις πολιτικὴ εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων, συνταχθεῖσα μὲν Ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Κ(όμητος) Ἀ(λερίνου) Π(άλμα)· μεταφρασθεῖσα δὲ παρὰ τοῦ Νικολάου Γ. Παγκαλάκη. Ἐκ τῆς ἐν Ὑδρα τυπογραφίας 1826.»

3) «Σχέδιον τῶν παρατηρήσεων, προσθηκῶν καὶ διορθώσεων διὰ νὰ γίνῃ ὁ Γαλλικὸς Πολιτικὸς Κώδῆξ ἐφαρμοστέος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μέρους Α'. Ἄρθρα 1—1100. Μέρους Β'. Ἄρθρα 1101—2070. Ἀθῆναι 1837 καὶ 1838.

4) «Ἐλευθέρα καὶ ἀμερόληπτος ἐξέτασις. Τῆς ἐν ἰσχύϊ Πολ. Δικονομίας. Τοῦ 1834 ἔτους. Παρὰ τοῦ Ἀλερίνου Πάλμα. Ἐν Ἐρμουπόλει 1840.»

Ἐπίσης ἐν ἔτει 1842 ἔγραψε εἰς τὴν ἰταλικὴν μὲ παραπλεύρως μετάφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, βιβλίον περὶ κατασκευῆς οἴνου, δημοσιευθὲν τὸ 1843 καὶ ἐπιγραφόμενον οὕτω :

5) «Enologia o l'arte di fare, e conservare li vini. Οἰνολογία, ἥτοι περὶ οἰνοποιίας

Πράγματι ὁ Πάλμας ὀλίγον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Δικαστικοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ τῶν Διαδικασιῶν τῆς 15 Αὐγούστου 1830, προέβη εἰς ἐκτενεῖς ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεις αἱ ὁποῖαι, ὥς φαίνεται, εἶχον προξενήσει αἰσθησιν. Εἶναι ὅμως ἀξιοσημεῖωτον ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται δὲν ἔμειναν ἄνευ ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τοῦ Γενατᾶ, ὅστις ἀνταπήντησε διεξοδικῶς εἰς ἕκαστον τῶν ἐπικρινομένων ἄρθρων μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν τοῦτον νομικὴν ἐμβρίθειαν.

Ὁ νομικός, οὕτως εἰπεῖν, διαξιφισμός τῶν δύο ἐγκρατῶν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ἀνδρῶν, ὧν ἀνέκδοτος, ἀποτελεῖ σαφὲς δεῖγμα τῆς ἐξόχου νομικῆς τῶν καταρτίσεως¹, καὶ ἀξιόλογον μνημεῖον διὰ τὸν μελετητὴν τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου

κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν οἴνων. Ἐν Ἀθήναις 1842 - 1843».

Ἐκ δὲ τῶν ξενογλώσσων δημοσιευμάτων του :

6) Greece Vindicated, in two letters, by Count Alerino Palma. To which are added by the same author critical remarks on the works recently published on the subject, by Messrs. Bulwer, Emerson, Pecchio, Humphreys, Stanhope, Parry, and Blaquiere. London 1826.

Παρὰ τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας καὶ τοῦ Πιεμόντε διὰ ψηφίσματος τῆς 5 Μαΐου 1840 ἐξηφάνισε τὴν κατ' ἐρήμην ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν, δι' ἧς εἶχεν ἐπιβληθῇ εἰς τὸν Πάλμαν ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου καὶ τῆς δημεύσεως, οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς 26ης Μαρτίου 1842 περιλαμβάνετο εἰς τὴν ἀπονεμηθεῖσαν γενικὴν ἀμνηστίαν (βλ. ΑΛΕΡΙΝΟΥ ΠΑΛΜΑ, Οἰνολογία, ἔνθ' ἀν., σ. 315 σημ. η'), δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰταλίαν ἀλλὰ παρέμεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς Σῦρον.

¹ Ἀξίζει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἦτο ἀνεγνωρισμένη ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀξία τοῦ Πάλμα ὡς νομικοῦ. Οὕτως ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Δικαίου Ἰωάννης Θεοτόκης εἰς ἔγγραφόν του τῆς 4 Ἀπριλίου 1825 πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα ζητεῖ τὸν προσδιορισμὸν χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὴν ἀγορὰν ἐν Λονδίῳ νομικῶν βιβλίων. Συγχρόνως δὲ ζητεῖ νὰ διαταχθῇ ἡ ἐν Λονδίῳ Ἐπιτροπὴ, ὅπως φροντίσῃ, διὰ τὴν προμήθειαν καὶ ἐκλογὴν τῶν καταλλήλων βιβλίων, ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἀπερχομένου Κόμητος δὲ Πάλμα «τοῦ ἱκανὰς γνώσεις νομικάς, γνωρίμους τε καὶ φίλους νομοδιδασκάλους ἐν Λονδίῳ ἔχοντος» (βλ. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ, Ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἐπιστήμη τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, Ἀθῆναι 1954, σ. 60).

Ἐπίσης ὁ Γενατᾶς, ἀνακοινῶν δι' ἐγγράφου του πρὸς τὸν Ἀλερίνον Πάλμαν τὸν διορισμὸν του ὡς προσωρινοῦ Προέδρου τοῦ Πρωτοκλήτου Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, λόγῳ τῆς ἀπουσίας τοῦ διορισθέντος εἰς τὴν θέσιν ταύτην Ν. Φλογαίτου, μεταξὺ ἄλλων γράφει τὰ ἑξῆς : «Κύριε ! Εἰμ' ἐπιφορτισμένος παρὰ τῆς Α. Ε. νὰ Σᾶς παρακαλέσω νὰ τὸ δεχθῆτε (τὸν διορισμὸν). τὰ φῶτα Σας εἶναι ἐπάξια διορισμοῦ ἀνωτέρου. πλὴν ἡ Κυβέρνησις προσδοκᾷ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ γενῆτε χρησιμώτερος εἰς τὸ Κράτος». (Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 9 (1831) ἀρ. ἐξερχ. 5865 καὶ 5866).

Εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην, ὁ Πάλμας, φαίνεται, ὅτι διεκρίθη. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς ἀκολούθου περιλήψεως τοῦ ἀπευθυνθέντος πρὸς τὴν Γραμματείαν τοῦ Δικαίου ἐγγράφου (Γ.Α.Κ., Ἐκθ. Γραμμ. Δικαίου, τ. 10 (1831), ἀρ. εἰσ. 8175) : «8175, Γ. Μαυρομάτης. Τὴν 6 Ἰου-

τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου. Ἰδίως δὲ ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Γενατᾶ προβάλλει ἐναργῶς ὅχι μόνον ἡ πολυμαθία καὶ τὸ νομικόν του βάθος, ἀλλὰ μία προσωπικότης παλλομένη ἀπὸ ἓνα ἄκρατον καὶ ἐνθουσιῶντα πατριωτισμόν.

II.— Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀντίστοιχοι ἀπαντή-

λίου. ἐπαινεῖ τὴν δραστηριότητα καὶ ἀξιότητα τοῦ νῦν προέδρου τοῦ πρωτ. ὕδρας καὶ πετσῶν Κ. Α. Πάλμα. Ὁ Γενατᾶς μὲ τὴν προσφιλεῖ εἰς αὐτὸν συνήθειαν ν' ἀπαντᾷ ἔστω καὶ ἂν ἡ ἀπάντησίς του εἶναι περιττή ἢ δὲν πρόκειται ν' ἀνακοινωθῇ (Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ἔνθ' ἀν., σ. 477) σημειοῖ κάτωθεν: «Ἐχει καλῶς. Εὖγε!»

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι ἡ κατωτέρω ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Πάλμα περιέχουσα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ κρίσεις του περὶ τῆς νομικῆς ἀξίας τοῦ Γενατᾶ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ ἔτους 1829 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ν. Παγκαλάκη, ἄνδρα μορφώσεως, ὅστις βραδύτερον ἐμφανίζεται κατέχων τὴν σημαίνουσαν θέσιν τοῦ γραμματέως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Γενατᾶ, μὲ τὸν ὅποιον, ὡς φαίνεται, συνεδέετο διὰ φιλίας ὁ Πάλμας ἀπὸ ἐτῶν (εἶναι καὶ ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἀξιολόγου πονήματος τοῦ Πάλμα «Κατήχησις πολιτικὴ εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων κλπ.»). Ταύτην δημοσιεύομεν ὡς ἔχει κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν:

«Υδρα τη $\frac{18}{30}$ 9mbre 1829
παρασκευή

Αγαπητε μου Παγκαλακι

Ονειριασθην τὴν νυκτα τῆς $\frac{16}{28}$ τοῦ παροντος μήνος, ἀλήθευω, ὅτι σ' ἄπεστειλα ἓν σχέδιον του οδειγητου διαταγματος εἰς τὴν χρῆσιν ἀνωτερου κ' ἐκκλητου κρητηριου, τοῦ ὁποίου εἶσαι ἓνας ἐκ τῶν γραμματέων. εἰς τὴν ἐκτέλεσιν λοιποῦ τοῦ ὄνειρου, ἐγγράφως ἐστρώσα ἐχθὲς εἰς μιὰν κονδυλιάν, ὡς λεγεται, καὶ ἀπὸ ἐφευρημα μου, τὸ πάρον διαταγμα, ὅπου σε στέλνω. το ἐγραψα εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν διὰ τὴν ευκολιάν σου (καὶ δυσκολιαν μου πρὸς τὰ ἐλλινικά-)

Εὰν δὲν εἶναι ἀκριβὴ ἡ ἐργασιά, αἱ γνώσεις σου θελουν διωρθῶσαι τὲς ἐλλειψεις μου, ἐξαιρετως οταν δὲν ἔχω τὴν εἰδησιν των παντων νόμων σας.

Ο παρὼν ὑπουργος τῆς διοικησεως διὰ τας υποθεσεις τῆς δικαιοσυνης εἶναι καὶ προκομμένος καὶ νομικός. Δὲν ἀγνοεῖ αὐτός, πὼς τῆς Ἑλλάδος τὰ κρήτηρια, μάλιστα τα ἀνωτερα, χρειάζονται τοιαῦτα διατάγματα διὰ τὴν διατήρησιν τῆς αὐτῆς εὐταξίας, χωρὶς τὴν ὁποῖαν δὲν καταδουλευεται ἡ δικαιοσυνη.

Κανεῖς ἐκ των Κρήτων θελεῖ εἰπεῖ, ὅτι εἶναι λόγος των διατήποσεων *ἀ λα φράγκα*

Εἶναι ἀραγε μονὸν ἐλληνηκα πραγματα ἡ κατασυγχυσις, ἡ ἀταξιά, καὶ τὸ ἀδικημα!

Μεταχειριζετε, ὅτι θελεῖς, το πονματον μου, εἴτε με αὐτὸν τὸν ὑπουργόν, εἴτε μὲ τὸν προέδρον Πανυτζο νοταρά, τὸν ὁποῖόν ἐγνωρισα εἰς τὸν 1825, καὶ εἰς τοὺς οποιούς προσφερω τοὺς σέβασμους μου.

Εν ενα λογος καμνετε ὅτι τελις ἀπ' αὐτο.

Κρητήριον ἤδη ἐσυναθρισθῇ, ἢ οχι; Δὲν ἤξευρω τιποτε περὶ τουτου.

Οφελούμαι τῇ περιστασιν ὁποῦ ὁ Κος πρᾶσακακι πηγαινει εἰς τὴν ναυπλιαν, καὶ τὸν

σεις τοῦ Γενατᾶ ἀντιγραφεῖσαι εἶναι καταχωρισμέναι εἰς τὸν δέκατον τόμον τῶν εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἀποκειμένων Ἐκθέσεων τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου (Ὑπουργείου Δικαιοσύνης). Εἰς τὸ περιθώριον τῆς πρώτης σελίδος τούτων ἔχει σημειώσει ὁ Γενατᾶς ἰδιοχείρως : «Παρατηρήσεις του Κο : Δάλμα», ἀκολουθοῦν δὲ παρατηρήσεις κατ' ἄρθρα ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ τῆς Πολιτικῆς καὶ Ἐγκληματικῆς διαδικασίας.

Ἡ πρώτη σελὶς φέρει εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα : «Εἰς πᾶσαν ἐπικράτειαν ὁ δικαστικὸς ὀργανισμὸς εἶναι τὸ πλέον ἀλάνθαστον μέτρον τῆς Κυβερνήσεώς της». Ἔπονται δὲ αἱ παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα φέρουσαι τὸν τίτλον : «Οὐσιώδεις διορθώσεις διαφόρων ἁρθρων τοῦ νέου δικαστικοῦ Ὁργανισμοῦ, καὶ τῆς Πολιτικῆς διαδικασίας». Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πάλμας ἐξακολουθεῖ τὰς παρατηρήσεις του εἰς ἄλλο κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἐξακολουθήσεις διορθώσεων καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐγκληματικῆς διαδικασίας», περατοῦνται δὲ αὗται μὲ τὸν ἀκόλουθον ἐπίλογον : «Εἴθε αἱ παρατηρήσεις μου αὗται, τὰς ὁποίας κάμνω μόνος καὶ καθυποβάλλω εἰς τὰ φῶτα τῆς Υ. Ε. διὰ νὰ μορφωθῶσι Κώδικες τέλειοι, ἄξιοι τῆς νέας Ἑλλάδος, ἔντιμοι διὰ τὸν μορφοῦντα καὶ διευθύνοντα αὐτούς, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς ἀνώτατον ἀρχηγὸν τοῦ ἔθνους τούτου, κώδικες ἐξασφαλίζοντες, ἀντὶ νὰ βλάπτωσι, τὴν ἐμπορικὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν εὐτυχίαν, καὶ νὰ λείπωσιν ἀπὸ τὰ τῆς εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα πρὸς τὴν Εὐρώπην, τῆς ὁποίας μέρος χρήσιμον ὀφείλει νὰ γενῇ ἡ Ἑλλάς, εἴθε, λέγω, ν' ἀκουσθοῦν εὐμενῶς. Τοιοῦτος εἶναι ὁ μόνος σκοπὸς καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ φίλου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς δικαιοσύνης.»

συσταίνω τούτον τον μικρον πλοικον μου πρὸς εσένα

Εἶμαι εἰς αὐτὸ το μεταξὺ παντοτε

ὁ Δουλος, και φυλος σας

Α. Πάλμας

Μ. Γ. Εὰν με γραφῇ ὡς γραφῆς εἰς τὴν γαλλικὴν, ἡ ἰταλιανικὴν, διότι με εἶναι ἀπο δυσκολον νὰ καταλαμβάνω τα χειρογραφα γραικικά και με συσταινις το γραμμα εἰς το σπιτι του Κου Ιωαννης Ορλανδου.»

Εἰς τὸ ἐξώφυλλον τῆς ἐπιστολῆς :

« Πρὸς ευγενεστατον τὸν Κύριον

ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ.

Παγκαλάκι, ένα εκ τὸν γραμματέων τοῦ ἀνώτερου, καὶ ἐκκλήτου χρήτηριου εἰς τὴν

Ναυπλιαν

ἡ ὅπου ευρισκεται »

(Γ.Α.Κ., Σχέδια Ἐσωτερικῶν Κανονισμῶν τῶν κατὰ τὰ 1829 καὶ 1830 Πρωτοεκλήτων τοῦ Κράτους.)

Τὰς παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ἀκολουθοῦν αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Γενατᾶ.

Τὸ ὥς ἀνωτέρω εἰς τὰς Ἐκθέσεις τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου, καταχωρισμένον ἀντίγραφον τῶν παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα δὲν φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συντάξαντος αὐτάς, ἡ δὲ ἐσφαλμένη ἀναγραφή τοῦ ὀνόματός του ὡς «Δάλμα» ὑπὸ τοῦ Γενατᾶ, δὲν δύναται νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα ὅτι ὄντως πρόκειται περὶ τοῦ Πάλμα.

Ἄλλ' εἰς τοὺς φακέλους τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Δικαίου τοῦ ἔτους 1830 ἀνεῦρον αὐτὸ τοῦτο τὸ πρωτότυπον τῶν παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα¹, ὡς καὶ ἐπιστολὴν τοῦ ἰδίου² ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεμία καταλείπεται ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ συντάκτου.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ἐγράφησαν ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτοῦ εἰς δύο πρωτότυπα τὸ ἓν εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Αἱ εἰς τὴν ἰταλικὴν συντεταγμέναι ἰδιόγραφοι παρατηρήσεις του ἀπηνθύνθησαν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης Γενατᾶν. Ὁ Πάλμας εἰς τὸ ἐξώφυλλον τῶν παρατηρήσεων του γράφει τὰ ἑξῆς ἐνδιαφέροντα:

« Osservazioni Dettate

Dal solo desio di vedere perfezionata un opera, che in se stessa è buona. Il redattore di esse non hà l'onore di conoscere il S. Gianata ministro della Giustizia; e non sarà sospettato di Proporsi altro scopo con queste sue osservazioni, che alla di lui saviezza sottopone 'con tutto l'ossequio.

Un amico della Grecia
e della Giustizia

Ἐκ τούτων καθίσταται φανερόν ὅτι ὁ Πάλμας ἐθεώρει τὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν τοῦ Γενατᾶ ὡς καλήν. Τοῦτο δὲ δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς φιλοφρόνησις, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ παρατηρήσεις του ἀπηνθύνοντο εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Γενατᾶν, διότι τὴν ἰδίαν κρίσιν ἐπαναλαμβάνει οὗτος καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸν Παγκαλάκην γαλλικὴν ἐπιστολὴν του τῆς 10/22 Νοεμβρίου 1830, τὴν συνοδεύουσιν τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν παρατηρήσεων του³.

Αἱ εἰς τὴν γαλλικὴν συντεταγμέναι ἰδιόγραφοι παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα, ἀπηνθύνθησαν πρὸς τὸν κυβερνήτην Ἰ. Καποδίστριαν.

Ἀμφότεραι αἱ παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα (εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν)

¹ Γ. Α. Κ., Ὑπουργεῖον Δικαίου (1830), Φακ. 41 «Σχέδια ἀναδιοργανώσεως τῶν δικαστηρίων».

² Βλ. κατωτέρω δημοσιευομένην.

³ Βλ. κατωτέρω δημοσιευομένην.

εἶναι σχεδὸν ὅμοιαι μὲ τὰς ἐν μεταφράσει ἀντιγεγραμμένας παρατηρήσεις του αἵτινες ἔχουν καταχωρισθῇ εἰς τὸν δέκατον τόμον τῶν ἐκθέσεων τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου, ἀσημάντους παρουσιάζοντας διαφοράς. Ἡ μετάφρασις, προφανῶς, ἔγινεν ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἰταλικὴν πρωτοτύπου τοῦ ἀπευθυνομένου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπερ εἶναι καὶ πλήρες ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀποσταλὲν πρὸς τὸν Κυβερνήτην, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐλλιπές¹.

Ἐν συνεχείᾳ μὲ τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις αἵτινες, ὡς φαίνεται, ἔτυχον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, προέβη ὁ Πάλμας καὶ εἰς ἄλλας, τὰς ὁποίας τιτλοφορεῖ:

«Residuo d' osservazioni sulle nuove leggi dell' ordine Giudiziario», προτάσσει δὲ τούτων τὰ ἑξῆς: «Giacchè le mie osservazioni sono favorevolmente accolte, è mio dovere di sottoporre ancora all' imparziale giudizio di S. E. il ministro della Giustizia, le seguenti altre che avevo tenuto in riserva per il caso che dovessi discuterle, od' in un consesso di Giuriprudenti pratici, che si fosse giudicato bene di ordinare, o davanti il publico colle stampe (esse sono scritte in fretta per non ritardare piu à lungo) e si perdoneranno le cancellature, correzioni ec.»

Αἱ ὡς ἄνω μεταγενέστεραι παρατηρήσεις φέρουν ἡμερομηνίαν 29 Ὀκτωβρίου /10 Νοεμβρίου 1830, εἰς τὸ τέλος δὲ τούτων προσθέτει καὶ ἄλλας ἀκόμη ὑπὸ τοὺς τίτλους: »Alcune aggiunte» καὶ »aggiunta, e rettificazione d' osservazioni».

Ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ συνόλου των, ἀπῆντησεν ὁ Γενατᾶς ἀναλυτικῶς δι' ἕκαστον τῶν ἐπικρινομένων ἄρθρων. Αἱ ἀπαντήσεις του, γραφεῖσαι εἰς τὴν ἐλληνι-

¹ Οὕτως ἀπὸ τὸ γαλλικὸν κείμενον ἐλλεῖπει τὸ τμῆμα τῶν παρατηρήσεων ὅπερ ἔπεται τοῦ τίτλου: «Ἔπονται παρατηρήσεις τινες, ὑποβαλλόμεναι εἰς ἐξέτασιν ὑστέραν καὶ ὀριμωτέραν» μέχρι τοῦ τίτλου «Ἐξακολουθήσεις διορθώσεων καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐγκληματικῆς διαδικασίας». Ἐπίσης ἐλλεῖπει καὶ τὸ τμῆμα ὅπερ ἔπεται τοῦ τίτλου: «§ 3 Ἀπλαῖ παρατηρήσεις, ὑποκείμεναι ἴσως εἰς συζήτησιν ἐπὶ τῆς ἐγκληματικῆς διαδικασίας» μέχρι τέλους. Εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ γαλλικοῦ κειμένου τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς τὸν Κυβερνήτην ὑπάρχει ἄνω ἀριστερὰ ἢ ἐξῆς σημείωσις: «A. B. les remarques suivantes meritent quelques moments d' attention de S. E. le Président de la Grèce». Εἰς δὲ τὴν πρώτην σελίδα τοῦ δευτέρου τμήματος τῶν παρατηρήσεων του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐξακολουθήσεις διορθώσεων καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐγκληματικῆς διαδικασίας, ὑπάρχει ἄνω ἀριστερὰ ἢ ἐξῆς σημείωσις τοῦ Πάλμα:

«Ces remarques sont les dernières mais elles ne sont pas moins dignes de l' attention de S. E. le Président de la Grèce».

κήν, ἀπόκεινται ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ¹, καταλαμβάνουν δὲ ἑκατὸν ἐν συνόλῳ ἰδιογράφους σελίδας μικροῦ σχήματος. Αὗται ἀντεγράφησαν καὶ κατεχωρίσθησαν εἰς τὸν δέκατον τόμον τῶν Ἐκθέσεων τῆς Γραμματείας τοῦ Δικαίου, τοποθετηθεῖσαι μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα. Αἱ συχναὶ ἐπ' αὐτῶν διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Γενατᾶ, προσθῆκαι, διορθώσεις λέξεων κλπ., δεικνύουν ὅτι μετὰ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἔτυχον μετ' ἀνάγνωσιν νέας ἐπεξεργασίας καὶ βελτιώσεων ὑπὸ τούτου.

Τὰς ἀπαντήσεις του ταύτας ἔθεσεν ὁ Γενατᾶς ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Κυβερνήτου. Τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ τοῦ ἐγγράφου ὅπερ συνώδευε τὴν ὑποβολὴν τούτων.

«Ἐξοχώτατε!

Ὁ Δικαστικὸς ὀργανισμὸς καὶ αἱ Διαδικασίαι, αἱ προσωρινῶς ἐν ἐνεργείᾳ ἔδωκαν χώραν εἰς παρατηρήσεις τινὰς καὶ εἰς ἄλλας ἰδιαιτέρας, ὅσας ἐχορήγησεν ἡ πείρα.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποβάλλω τὰς ἀπαντήσεις εἰς τὰς παρατηρήσεις.

Θέλω ὑποβάλλει τὰς σκοπούμενας μεταρρυθμίσεις ὅταν ὠφεληθῶ τῆς ἡσυχίας τὴν ὁποίαν θέλω λάβει ὅταν ἀπαλλαχθῶ ἀπὸ τὰς διηνεκεῖς καὶ ἐπιπόνους ἐργασίας τῆς Γραμματείας ταύτης ².»

Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ὁ Δικαστικὸς ὀργανισμὸς καὶ αἱ Διαδικασίαι εἶχον τὸν χαρακτῆρα τῆς προσωρινότητος μὲ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ μεταρρυθμισθοῦν ἀφοῦ δοκιμασθοῦν ὑπὸ τῆς πείρας ³.

Ὁ Γενατᾶς ὑπαινισσόμενος ἐν τῷ ἐγγράφῳ καὶ τὰς «ἄλλας ἰδιαιτέρας» παρατηρήσεις αἱ ὁποῖαι ἔγιναν, φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ τὰς ὑπολοίπους (residuo) τοῦ Πάλμα, διὰ τὰς ὁποίας διαφαίνεται ἡ πρόθεσίς του ν' ἀπαντήσῃ ἀργότερον.

Πράγματι εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα ⁴ ἀνεῦρον τὰς πρώτας μόνον σελίδας τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Γενατᾶ ἐπὶ τῶν ὑστέρων παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα. Αὗται εἶναι ἰδιόγραφοι καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρας σελίδας. Εἰς τὴν ἀρχὴν τούτων ὁ Γενατᾶς σημειοῖ τὰ ἑξῆς: «Ἐπὶ εσταλλῇ καὶ τρητον φυλαδιον περιεχον Residuo τῶν παρατηρήσεων χρεωστέται ἀπάντησις». Ἐν συνεχείᾳ δὲ περιέχονται αἱ ἀπαν-

¹ Γ. Α. Κ. Ὑπουργεῖον Δικαίου (1830) Φάκελος 41, «Σχέδια ἀναδιοργανώσεως τῶν Δικαστηρίων.»

² Γ. Α. Κ. Ἐκθ. τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 10^{ος} (Ἰούλιος 1831) ἀρ. 6604.

³ Εἰς παρομοίας προβαίνει ὁμολογίας ἀπαντῶν εἰς τὰς ὀρθοτάτας παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ἐπὶ τῶν ἀρθρῶν 192 καὶ 202 τῆς Πολιτικῆς Διαδικασίας. Βλ. ὁμοίως καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 153 Διάταγμα τῆς 15 Αὐγούστου 1830.

⁴ Φάκελος 41 «Σχέδια ἀναδιοργανώσεως τῶν Δικαστηρίων».

τήσεις τοῦ Γενατᾶ ἐπὶ τῶν ἄρθρων 3 καὶ 15 τοῦ Διοργανισμοῦ τῶν Δικαστηρίων. Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα ν' ἀνεύρω τὴν συνέχειαν τῶν ἀπαντήσεών του ἐπὶ τῶν ὑπολοίπων παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα.

Πάντως ἡ ἡμερομηνία τοῦ ἀνωτέρω ἀνεκδότου ἐγγράφου (11 Ἰουλίου 1831), καθιστᾷ λίαν πιθανὴν τὴν εἰκασίαν ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Γενατᾶ εἰς τὸ Residuo τοῦ Πάλμα, ἔμειναν ἡμιτελεῖς λόγῳ τῆς ἀποχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν Γραμματείαν τοῦ Δικαίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ¹.

III.—Ἡ παράλληλος ἐξέτασις τῶν παρατηρήσεων καὶ ἀπαντήσεων ὁδηγεῖ εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας γενικὰς διαπιστώσεις.

Πολλὰ παρατηρήσεις καὶ προσθῆκαι τοῦ Πάλμα εἶναι ὀρθόταται καὶ ἀξιόλογοι. Τὴν ὀρθότητα δὲ τούτων εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Γενατᾶς, ὅπως π. χ. εἰς τὰ ἄρθρα 142, 86, 488—489—494 τῆς Πολιτικῆς καὶ 6, 97, τῆς Ἑγκληματικῆς Διαδικασίας.

Πολλὰ ἐπίσης ἀπαντήσεις τοῦ Γενατᾶ, ὑπεραμυνομένου καὶ αἰτιολογοῦντος τὰ ἐπικρινόμενα ἄρθρα, εἶναι λίαν εὐστοχοὶ καὶ μαρτυροῦν ὅχι μόνον λαμπρὰν νομικὴν κατάρτισιν, ἀλλὰ καὶ εὐρύτητα γνώσεων οὐχὶ τὴν τυχαίαν. Ἡ ἐπιτυχὴς δὲ αὕτη ἀντίκρουσις τοῦ Γενατᾶ συνεπικουρεῖται εἰς πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἀπαντήσεις του εἶναι περισσότερον προσγειωμέναι εἰς τὴν ἐλληνικὴν πραγματικότητα. Τοῦτο π. χ. συμβαίνει μὲ τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα κατακρίνοντος τὴν διὰ τοῦ ἄρθρου 313 τῆς Πολιτικῆς Διαδικασίας τεθεῖσαν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἀγοραπωλησία λύει τὴν μίσθωσιν.

Ὡσαύτως εἰς ὠρισμένας του παρατηρήσεις ὁ Πάλμας περιπίπτει εἰς παρανοήσεις τῶν ἄρθρων, αἱ ὁποῖαι πρέπει ν' ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ἀτελεστάτην ὑπ' αὐτοῦ γνῶσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ².

Μεγάλην ὁμως ὀξύτητα προσλαμβάνει ὁ διαξιφισμὸς ὅταν αἱ παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ἀναφέρονται εἰς ἄρθρα τὰ ὁποῖα ἔχουν χαρακτῆρα ἀνελεύθερον. Οὕτω π. χ. ὁ Πάλμας εἰς τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 111 τοῦ Ὁργανισμοῦ

¹ Ἐλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν (Διάταγμα ἀριθ. 4137 τῆς 26/7/1831 εἰς Γεν. Ἐφημ. Ἑλλάδος) καὶ ἀνεχώρησε τὰ τέλη Ἰουλίου 1831. Βλ. Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΝ, ἔνθ' ἀν., σ. 313. Ἡ ἐπικειμένη ἄλλωστε παραίτησίς του, διαφαίνεται καὶ ἐκ τῆς τελευταίας παραγράφου τοῦ ἀνωτέρω δημοσιευομένου ἐγγράφου.

² Τοῦτο εἶναι ἔκδηλον ἐκ τῆς ἀνωτέρω (σ. 6-7 σημ. 1) δημοσιευομένης καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν συντεταγμένης ἐπιστολῆς τοῦ Πάλμα πρὸς τὸν Παγκαλάκη. Τὴν ἀδυναμίαν του εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν ὁμολογεῖ ὁ Πάλμας καὶ εἰς ἄλλην του πρὸς τὸν Παγκαλάκη ἐπιστολὴν συντεταγμένην εἰς τὴν γαλλικὴν (Βλ. κατωτέρω).

τῶν Δικαστηρίων καυτηριάζει μὲ ἀσυνήθη δριμύτητα τὴν σύστασιν καὶ σύνθεσιν τοῦ ἐξαιρετικοῦ δικαστηρίου.

Μὲ πολλὴν δὲ παρορησίαν κατηγορεῖ ἐκείνους εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἔχει ἀνατεθῇ ἡ διαχείρισις τῶν πολυτιμοτέρων τοῦ ἀνθρώπου πραγμάτων «ἤτοι ἡ ζωή, ἡ ἰδιοκτησία, ἡ ἐλευθερία, ἡ τιμή, ἐνὶ λόγῳ, ἡ διαχείρισις τῆς τακτικῆς δικαιοσύνης»¹.

Εἰς τὰς συγκεκριμένους αὐτὰς κατηγορίας ὁ Γενατᾶς προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῇ ἀναπτύσσων τὰς ἰδέας τοῦ «πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ», τῶν ὁποίων ἦτο φανατικὸς λάτρης. Οὕτω λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς ἐπικρίσεις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 111 τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, ἀναπτύσσει τὸ σύστημα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐφαρμογὴ ἐπίστευεν ἀκραδάντως, ὅτι ἐπεβάλλετο διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἑλλάδος².

«Νὰ βελτιωθῶσι τὰ μέσα τῆς ἠθικῆς, καὶ τῆς γενικῆς οἰκονομίας· καθότι ἄνευ ἠθικῆς, καὶ χωρὶς ὅλοι οἱ πολῖται νὰ ἔχωσιν ἰδιοκτησίαν ἀρκοῦσαν διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, δὲν ὑπάρχει, οὔτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐλευθερία, καὶ ἡ φιλελευθερία καταντᾷ πρόσχημα ὀλίγων ἀτόμων, μεταχειριζομένων τὰ ἐλατήριά της, διὰ ν' ἀπατῶσι τὸν ἐπιπόλαιον λαόν, νὰ τοῦ ταράσσουν τὴν ἡσυχίαν, καὶ νὰ ὠφελῶνται μόνοι αὐτοί.»

Πρόπει νὰ σημειωθῇ ἐπίσης ὅτι ὁ Πάλμας (ἐνῶ ἐμφορεῖται ὑπὸ φιλελευθέρου πνεύματος), εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις λαμβάνει παραδόξους καὶ ξενοφίλους θέσεις, προτείνων τροποποιήσεις ἐπιβλαβεῖς διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ νεαροῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Οὕτω π. χ. εἰς τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τῶν ἄρθρων 520 κ.λπ. τῆς Πολιτικῆς Διαδικασίας, μὲ τὴν αἰτιολογίαν τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ δείξῃ ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ἀπαραίτητος διὰ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ νεοπαγοῦς κράτους ἦτο ἡ ἀνύψωσις τῆς πίστεώς του εἰς τὸ ἐξωτερικόν, προτείνει τὴν τροποποίησιν τῶν ἄρθρων, ὥστε νὰ καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ὑπὲρ τῶν ξένων ἐν Ἑλλάδι ἰσχύς πράξεων καὶ ἐκτελεστότης τῶν δικαστικῶν αποφάσεων, αἵτινες ἤθελον ἐκδοθῇ εἰς ξένας ἐπικρατείας, ἀδιάφορον ἂν θὰ χαίρη ἡ Ἑλλὰς τῆς ἀμοιβαιότητος. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Γενατᾶ, μὲ τὴν εὐστοχον παράθεσιν τῶν εἰς τὰς ἄλλας Χώρας κρατούντων, τῶν ἀπόψεων ἐπιφανῶν Γάλλων νομικῶν ὡς καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς γαλλικῆς νομοθεσίας, τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Γενα-

¹ Τὴν ἰδίαν περίπου φρασεολογίαν δανείζονται εἰς τὰς μετέπειτα ἐπιθέσεις των οἱ Κλονάρης καὶ Μάουρερ.

² Βλ. Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΝ, ἐνθ' ἂν. σ. 478.

τῶν, τὴν εἰσαγωγὴν καὶ αὐτουσίαν ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμογὴν ζωηρῶς ἐπεθύμει ὁ Πάλμας¹, δεικνύει τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ ἐρμηνευτικὴν ἄνεσιν μὲ τὴν ὁποίαν κινεῖται ὁ ἱκανὸς οὗτος νομικός. Συγχρόνως δὲ ἀξίζει νὰ τονισθῇ ὁ πατριωτικὸς παλμὸς ὅστις διακρίνει τὰς ἀπαντήσεις τοῦ Γενατᾶ, μὴ δεχομένου καμμίαν παραχώρησιν θίγουσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι ὡσανύτως ἄξιον μνείας τὸ γεγονός, ὅτι ὠρισμέναι ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα παρουσιάζουν ποιάν τινα ἀντίφασιν συγκρινόμεναι μὲ προηγουμένως δημοσιευθεῖσας ἀπόψεις του.

Οὕτω π. χ. εἰς τὰς παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 133 τῆς Ἑγκληματικῆς διαδικασίας, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς συστάσεως τῶν «Συμβούλων», τίθεται ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς συστήματος παρεμφεροῦς πρὸς τὸ τῶν ὀρκωτῶν δικαστῶν, ἐνῶ εἰς τὰς πρὸ τεσσάρων μόλις ἐτῶν διατυπωθεῖσας γνώμας του, ἐφρόνει ὅτι, λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης τότε καταστάσεως τῶν πραγμάτων, δὲν ἦτο σκόπιμος ἡ εἰσαγωγή τοῦ συστήματος τούτου².

Αἱ πρὸ τετραετίας δηλαδὴ δημοσιευθεῖσαι ἀπόψεις τοῦ Πάλμα ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συμφωνοῦν μὲ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Γενατᾶ, φρονοῦντος ὅτι δὲν ἦτο φρόνιμος μὲ τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν τῶν φαινομένων ἢ ἄμεσος εἰσαγωγή τοῦ ὀρκωτοῦ συστήματος.

Διαφωτιστικὰ ὅμως στοιχεῖα καὶ κρίσεις διὰ τὰ ἀνωτέρω τρία νομοθετικὰ ἔργα τοῦ Γενατᾶ μᾶς παρέχει ἡ κατωτέρω ἀνέκδοτος πρὸς τὸν Παγκαλάκη γαλλικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Πάλμα, ἣτις συνώδευε τὰς ὑστέρας παρατηρήσεις του³.

Spezzia le 10/22 9mbre 1830⁴

Mon cher Pangalachi

Je vous remercie de la gracieuse lettre officielle, que vous m'avez écrit. J'y ai répondu par le fait de la transmission à S. E. le ministre de la justice de mes ulterieures remarques sur les nouvelles lois.

Quand on lit celles-ci dans une langue étrangère, l'on en ait, jamais

¹ Βλ. κατωτέρω ἀπάντησιν τοῦ Γενατᾶ εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 520 τῆς Πολιτικῆς Διαδικασίας. Ἀντιθέτως ὁ Γενατᾶς ἀπέκρουε τὴν αὐτουσίαν ἐν Ἑλλάδι ἐφαρμογὴν ξένης νομοθεσίας. Βλ. ἀπάντησίν του εἰς τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 81 τῆς Ἑγκληματικῆς Διαδικασίας.

² Βλ. Κατήχησις πολιτικὴ εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων, συνταχθεῖσα μὲν Ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ φιλέλληνο Κ(όμητος) Ἀ(λεξάνδρου) Π(άλμα) μεταφρασθεῖσα δὲ παρὰ Νικολάου Γ. Παγκαλάκη, Ἐκ τῆς ἐν Ὑδρᾷ Τυπογραφίας, 1826, σ. 83 - 85.

³ Γ. Α. Κ., Ὑπουργεῖον Δικαίου (1830), Φακ. «Σχέδια ἀναδιοργανώσεως τῶν δικαστηρίων».

⁴ Τηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ κειμένου τῆς ἐπιστολῆς.

si bien, et si promptement saisi comme on le serait, si on les lisait dans sa propre langue. *Delà dérivent quelques fautes peut-être dans quelq'une de mes remarques*, et le besoin, qu'à chaque nouvelle lecture j'éprouve de manifester les nouvelles impressions, que me frappent. Voici donc encore les 2mes remarques, que je vous adresse, pour ne plus importances¹ S. E = vous les examinerez, et vous les lui communiquerez, quand vous le jugerez convenable.

La Grèce avait besoin d'un Code de Procédure et civile, et criminelle. Ce travail a été fait: Beaucoup de bonnes choses y sont contenues: mais s'il y a des défaut c'est une double circonstance, qui en est la cause. la 1ere, que ces Codes sont traduits en Grec, au lieu d'avoir été écrits directement en Grec. Et c'est difficile que le traducteur puisse s'identifier toujours avec l'auteur. la 2de qu'ils sont l'ouvrage d'une personne seule, c'est à dire de S. E. quoique même elle aie consulté des autres, qui, ou n'osèrent pas parler, ou avaient, suivant l'Evangile, les yeux sans voir. Or une personne seule marche naturellement, et est pour ainsi dire, entraîné après les mesures majeures, et doit oublier, ou perdre de vue les moindres. Mon but n'est pas de me montrer savant, ni de faire des épreuves de savoir à cette occasion en Grèce. Quel mérite ai-je de connaître les difficultés, que des autres ne voient pas, quand j'ai plus de 35 ans de carrière judiciaire, et j'ai trouvais plusieurs organisations, et formations de tribunaux et codes? mon but n'est que de concourir à la perfection des ouvrages, qui seuls peuvent assurer l'Empire de la justice, quand l'on aura le soin de nommer aux postes judiciaires des Grecs, qui ne les traitent pas avec mépris, et les repoussent comme des choses à la franco.

C'est là le principal.

Vous n'avez pas besoin de me répondre. Il me suffit que vous receviez cette lettre, et la pièce incluse, et que vous me croyez toujours.²

Votre serviteur
très dévoué et amis
A. Palmas.

¹ Πιθανώτατα ἀντὶ importuner.

² Εἰς τὸ ἐξώφυλλον τῆς ἐπιστολῆς:

« Πρὸς τὸν Εὐγενεστάτον Κύριον
Ν. Γ. Παγκαλακί, Γραμματέα
τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματέως τῆς
Ἑλλάδος.

εἰς τό

Ναύπλιον »

Ὡς προκύπτει ἐκ ταύτης, ὁ Πάλμας, ἀποδίδων τὰ εἰς τὰς πρώτας παρατηρήσεις του σφάλματα, εἰς τὴν ἀτελῇ του γνῶσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, παραδέχεται τὴν ἀναγκαιότητα τῶν Κωδίκων Πολιτικῆς καὶ Ποινικῆς Δικονομίας, οἱ ὅποιοι ἐπλήρωσαν πράγματι ἐν Ἑλλάδι ἓνα κενόν.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ὁμολογία του, ὅτι πολλαὶ καλαὶ διατάξεις περιελήφθησαν εἰς τὰ νομοθετικὰ ταῦτα ἔργα. Τὰς εἰς ταῦτα ἐνυπαρχούσας ἐλλείψεις καὶ ἐλαττώματα, ἀποδίδει ὁ Πάλμας εἰς δύο λόγους.

Ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸ ὅτι τὰ νομοθετήματα ταῦτα δὲν ἐγράφησαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἐλληνικὴν, ἀλλὰ μετεφράσθησαν καὶ ἦτο ἐπόμενονον ὁ μεταφραστὴς νὰ μὴ δύναται ν' ἀποδώσῃ ἀκριβῶς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου. Ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἦσαν ἔργα ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου, καθ' ὅσον σκιώδης ἦτο ἡ συμβολὴ τῶν μὴ τολμώντων νὰ ἐκφράσουν γνώμην συνεργατῶν του.

Συγκεκριμένως ὥς πρὸς τὸν πρῶτον λόγον τὸν ὅποιον ἀναφέρει ὁ Πάλμας, εἶναι γεγονὸς ὅτι οἱ κώδικες οὗτοι συνετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Γενατᾶ Ἰταλιστί¹, μεταφρασθέντες μεταγενεστέρως.

Ὁ Γενατᾶς παρ' ὅλον ὅτι εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις, ὅπως καὶ εἰς τὰς πρὸς τὸν Πάλμαν ἀπαντήσεις του, γράφει ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἐλληνικὴν, δὲν ἐτόλμησε προκειμένου περὶ νομοθετημάτων ἀπαιτούντων ἀκρίβειαν φραστικὴν καὶ κυριολεξίαν ἐννοιῶν πολυπλόκων, νὰ συντάξῃ ταῦτα εἰς τὴν ἐλληνικὴν, διότι ἀναμφισβητήτως ἐστερεῖτο τῶν πρὸς τοῦτο ἱκανῶν δυνάμεων².

Περίεργως ὅμως ὁ Πάλμας παρὰ τὴν διατυπωθεῖσαν εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ὥς καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῶν παρατηρήσεών του ἄποψιν, ὅτι εἰς τὸ σύνολόν των κρινόμενα τὰ νομοθετήματα ἦσαν καλὰ, ἀργότερον διατυπώνει ἐντελῶς ἀντίθετον γνώμην.

IV.— Διὰ νὰ δυνηθῇ τις ὅμως νὰ δώσῃ μίαν ἐξήγησιν καὶ νὰ σχηματίσῃ μίαν ὀλοκληρωμένην καὶ ἀνεπηρέαστον κρίσιν ἐπὶ τῆς ὀξυτάτης ταύτης νομικῆς διαμάχης, εἶναι σκόπιμον νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα ὅτι μετὰ μίαν δεκαετίαν (1840), ὁ Πάλμας δημοσιεύει ἐκτενεῖς παρατηρήσεις καὶ ἐπὶ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας τοῦ 1834 (τῆς ἔτι νῦν ἰσχυούσης)³.

¹ Τὰ πρωτότυπα τῶν χειρογράφων του ἀπόκεινται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Φάκελος Νομοθεσία, Ὁργάνωσις Δικαστηρίων, Πολιτικὴ Διαδικασία 1828 καὶ 1829.

² Περὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ Γενατᾶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν μαρτυροῦν καὶ αἱ κατεσπαρμέναι ιδιόγραφοι σημειώσεις του λέξεων ἐλληνικῶν μὲ τὰς ἐννοίας των, ἐν εἵδει λεξιλογίου. (Βλ. Γ. Α. Κ., Φάκελος Νομοθ.—Ἐγκλ. Διαδικασία 1828).

³ ΑΛΕΡΙΝΟΥ ΠΑΛΜΑ, Ἐλευθέρᾳ καὶ ἀμερόληπτος ἐξέτασις τῆς ἐν ἰσχύϊ Πολιτικῆς Δικονομίας. Τοῦ 1834 ἔτους, ἐν Ἐρμουπόλει 1840.

Αἱ κρίσεις του διὰ τὸν συντάκτην ταύτης καὶ τὸ ἔργον του ἔχουν ὡσαύτως ἀσυνήθη δορυμύτητα. Θεωρεῖ τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μάουρερ ὡς «παράνομον, ἀσύμφωνον, δυσκατάληπτον, περιπεπλεγμένην καὶ σφαλερὰν», μακαρίζει δὲ τὴν Ἑλλάδα διότι εἶχε τὴν τύχην «νὰ μὴν ἐφοδιασθῇ καὶ μὲ Πολιτικὸν Κώδικα τῆς ἰδίας Δημιουργίας του!». Δὲν διστάζει δὲ τὸν διεθνοῦς κύρους νομομαθῇ νὰ χαρακτηρίζη ὡς ἀνεπιτήδειον συντάκτην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον παρατηρεῖται ἔλλειψις τῶν «περὶ τῆς Νομικῆς, ἀπαιτουμένων καὶ ἀκριβῶν γνώσεων καὶ μάλιστα περὶ τῶν καλῶν κανόνων τῆς διεξαγωγῆς τῶν δικῶν..... μὲ ὅλας τὰς ἀξιώσεις, καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἐπαίνους τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπεδαψιλεύθησαν ἐν καιρῷ τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς, ἐξουσίας καὶ μεγάλης ἐπιρροῆς του ¹.» Περαιτέρω ἀναμιμνησκόμενος καὶ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας τοῦ Γενατᾶ, συνδέει τὴν ἐπίθεσίν του καὶ κατὰ ταύτης, ἀποκαλεῖ δὲ τοὺς Γενατᾶν καὶ Μάουρερ, διανομεῖς τῶν δικαστικῶν θέσεων ².

Ταῦτα πάντα, ὡς εἶναι φανερόν, συνθέτουν εἰκόνα ἀνθρώπου μὴ ἀπηλλαγμένου πάθους, ὁ ὁποῖος ὑπερβάλλει εἰς τὰς ἐπικρίσεις του, νοθεύων οὕτω τὴν προαίρεσίν του διὰ καλόπιστον κριτικὴν. Τὰ βαθύτερα αἷτια τοῦ φαινομένου τούτου πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν εἰς τὸ δέυμα τοῦ φιλελευθερισμοῦ, ὅπερ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔπνεεν εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μετέπειτα χρόνους καὶ ἦτο ἐπόμενο νὰ ἔχη τὴν ἐπίδρασίν του καὶ εἰς τὸ δίκαιον ³.

Οὕτω καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ὀξύτατη κριτικὴ τὴν ὁποίαν ἤσκησαν ἱκανώτατοι νομικοὶ τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου, ὡς π.χ. ὁ Πάλμας καὶ Κλονάρης, ἐπὶ τοῦ καθαῶς νομικοῦ ἔργου τοῦ Γενατᾶ εἶναι ὑπερβολικὴ. Ἡ ὀξύτης δὲ ταύτης πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, εἰς τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ὁποίων ἀνῆκον αἱ δύο πρῶτοι, καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ πεφωτισμένου δεσποτισμοῦ τὰς ὁποίας, προεξάρχοντος τοῦ Βιάρου Καποδιστρια, μὲ φανατισμὸν ἐζήτει νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ Γενατᾶς, συντελέσαντες ἀμφοτέρω εἰς τὴν φθορὰν τοῦ Κυβερνήτου ⁴. Ἐξ ἴσου δὲ ἄδικοι ὑπῆρξαν καὶ αἱ μεταγενέστε-

¹ ΑΛΕΡΙΝΟΣ ΠΑΛΜΑΣ, Ἐλευθέρια καὶ ἀμερόληπτος ἐξέτασις τῆς ἐν ἰσχύϊ Πολιτικῆς Δικονομίας. Τοῦ 1834 ἔτους, ἐν Ἐρμουπόλει 1840, σ. 131 κ.έ.

² ΑΛΕΡΙΝΟΣ ΠΑΛΜΑΣ, ἐνθ' ἀν., σ. 134.

³ Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Τὸ Ἑλληνικὸν Ἰδιωτικὸν Δίκαιον κατὰ τὸν δέκατον ἔννατον αἰῶνα, (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμου «Ἐπιστῆμαι» τοῦ Πανελληνίου Λευκώματος τῆς Ἑθνικῆς Ἐκατονταετηρίδος), Ἀθῆναι, σ. 14-16.

⁴ Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ἡ Πολιτικὴ Δικαιοσύνη ἐπὶ Καποδίστρια, ἐνθ' ἀν., σ. 478.— Ὁ Πάλμας ἀπροκαλύπτως χαρακτηρίζει τὴν Καποδιστριακὴν περίοδον ὡς «δεσποτισμόν». Βλ. Ἀλερίνος Πάλμας, Σχέδιον τῶν παρατηρήσεων, Προσθηκῶν καὶ Διορθώσεων,

ραι δυσμενεῖς κρίσεις τῶν Βαυαρῶν νομικῶν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Γενατᾶ¹. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας, ἡ σύνταξις τῶν ἐν λόγῳ κωδίκων ἀποτελεῖ τὴν πρώτην σοβαρὰν προσπάθειαν τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνικοῦ Κράτους, νὰ πληρώσῃ προσωρινῶς, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Γενατᾶς², τὰ ἀπὸ καιροῦ ὑφιστάμενα κενὰ εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς νομοθεσίας.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως ὅλων αὐτῶν αἱ ἀνέκδοτοι παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ἐπὶ τῶν νομοθετικῶν δημιουργημάτων τοῦ Γενατᾶ, ὡς καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπαντήσεις τοῦ τελευταίου εἶναι ἀξιολογώταται, μεγάλη δὲ εἶναι ἡ σημασία των διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου τῆς Καποδιστριακῆς περιόδου. Τὸ σπουδαῖον δὲ εἶναι ὅτι, ὅπως φαίνεται, ἡ συζήτησις περὶ τῶν τυχόν ἐλλείψεων, σφαλμάτων καὶ ἀτυχῶν διατάξεων τῶν ἐν λόγῳ νομοθετημάτων, δὲν ἔληξε μὲ τὴν ὑποβολὴν τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Γενατᾶ πρὸς τὸν Καποδίστριαν.

Οὕτως ἀνεῦρον εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους³ καὶ νέας παρατηρήσεις ἀγνώστου νομικοῦ τῆς περιόδου ἐκείνης, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸν οἶονεὶ ἐπίλογον τοῦ διεξαχθέντος σφοδροῦ νομικοῦ διαξιφισμοῦ. Ὁ συντάκτης τούτων ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὸ κείμενον τῶν παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα ὡς καὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Γενατᾶ, ἐκφράζει δὲ κατόπιν τούτων τὴν γνώμην του ἐπὶ τῶν, κατ' αὐ-

διὰ νὰ γίνῃ ὁ Γαλλικὸς Πολιτικὸς Κώδῃξ ἐφαρμοστέος εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀθῆναι 1837, σ. ε' (τοῦ προλόγου.)

Κατωτέρω παραθέτομεν ἀνέκδοτον ἀπόσπασμα εἰλημμένον ἐκ τῆς εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀποκειμένης ἐμπιστευτικῆς ἐκθέσεως, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὁ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρέσβυς (resident) τῆς Γαλλίας βαρῶνος Achille Rouen τὴν 28 Ἰουλίου 1831 πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας κόμητα Horace Sébastiani, περιέχον ἐνδιαφερούσας κρίσεις ἐπὶ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ Γενατᾶ καὶ Βιάρου Καποδίστρια ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἐξέγερσιν τῆς δημοσίας γνώμης:

«Le Président soit qu'il ne se croie plus en état de lutter contre le parti aujourd'hui si puissant de l'opposition, soit qu'il espère encore pouvoir le ramener par des concessions vient enfin de se déterminer à éloigner de son conseil le Cte Viaro son frère et Janata Ministre de la justice, contre les quels l'opinion publique s'était, depuis longtemps, si hautement et si justement prononcée et qui sont déjà partis de Nauplie l'un pour se rendre à Venise et l'autre pour Corfou. M^r. Janata est remplacé par M^r. Ciciliano zantiste Président de la Cour d'appel et qui a été considéré jusqu'à présent comme un homme de talent et de probité.» (Archives des Affaires Etrangères, Grèce, Vol. 12, Juin - Septembre 1831, p. 121 r. - 122 r.)

¹ Κ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, ἐνθ' ἀν., σ. 483.

² Βλ. ὑπ' ἀριθ. 153 Ψήφισμα τῆς 15 Αὐγούστου 1830.

³ Ὑπουργεῖον Δικαίου (1830), Φάκελος 41, «Σχέδια ἀναδιοργανώσεως τῶν Δικαστηρίων».

τόν, χρηζόντων μεταρρυθμίσεως άρθρων. Αί παρατηρήσεις αὗται εἶναι λίαν εὐστοχοὶ καὶ ὀξυδερεκεῖς, φέρουν δὲ ἐν ἐπικεφαλίδι τὸν ἀκόλουθον τίτλον :

«Παρατηρήσεις γινόμεναι ἐπὶ τῆς Διαδικασίας καὶ τοῦ Ὁργανισμοῦ, κατὰ συνέπειαν ἐκείνων τοῦ κόμητος Πάλμα, καὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματέως.»

Αἱ παρατηρήσεις αὗται, προέρχονται πιθανώτατα ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Σικελιανόν, ὅστις διεδέχθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Δικαίου τὸν ἀποχωρήσαντα Γενατᾶν¹. Τοῦτο δὲ ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἐν τῷ ἐγγράφῳ παρατειθεμένη προσθήκη φέρει τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μ. Σικελιανοῦ : «Προσθήκη (ΜΣ)». Ἐκ τῶν ἐλαχίστων άρθρων ἅτινα κρίνει ὡς μεταρρυθμιστέα ὁ Σικελιανός, φαίνεται ὅτι οὗτος συμεριζέται μᾶλλον τὰς ἀπόψεις τοῦ Γενατᾶ ἐν τῷ συνόλῳ των.

V. Κατωτέρω δημοσιεύομεν τὰς παρατηρήσεις τοῦ Πάλμα ὡς καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν ἀπαντήσεις τοῦ Γενατᾶ, μὴ ἀκολουθοῦντες τὴν σειρὰν τῆς καταχωρήσεώς των εἰς τὰς Ἐκθέσεις τοῦ Γραμματείας τοῦ Δικαίου, ἀλλὰ κεχωρισμένως δι' ἕκαστον νομοθέτημα καὶ παραθέτοντες μεθ' ἑκάστην παρατήρησιν τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀντίστοιχον ἀπάντησιν τοῦ Γενατᾶ ἐπὶ τοῦ ἐπικρινομένου άρθρου, ὥστε νὰ καθίσταται εὐκόλος ἡ σύγκρισις τῶν ἐκατέρωθεν προβαλλομένων ἀπόψεων. Λόγῳ δὲ τοῦ δυσευρέτου τῶν νομοθετημάτων παραθέτομεν ἐν ὑποσημειώσει δι' ἄστερίσκου τὸ κείμενον τῶν ἐπικρινομένων άρθρων.

Ἐνταῦθα προβαίνομεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν πρώτων παρατηρήσεων τοῦ Πάλμα, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ὑστέρων (residuo), διότι μόνον ἐπ' αὐτῶν εὗρέθησαν αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Γενατᾶ καὶ συνεπῶς παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον· ἐπιφυλασσόμεθα δὲ νὰ δημοσιεύσωμεν εἰς ἑτέραν περίστασιν καὶ τὰς μεταγενεστέρας τοιαύτας τοῦ Πάλμα. Ἐπίσης παρατίθενται ἐν τέλει μὲ τὴν ἔνδειξιν (Μ. Σ.), αἱ παρατηρήσεις, δι' ὅσα ἄρθρα ὑπάρχουν, αἱ ἀνήκουσαι πιθανώτατα εἰς τὸν Μ. Σικελιανόν καὶ γινόμεναι ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐπικρίσεων τοῦ Πάλμα καὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Γενατᾶ.

¹ Προηγουμένως ὁ Μ. Σικελιανός κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ μέλους τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου. Βλ. Γ.Α.Κ., Ἐκθέσεις τῆς ἐπὶ τοῦ Δικαίου Γραμματείας, τ. 10^{ος}, ἀριθ. ἐξ. 6779.